

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 10.11.2005
KOM(2005)548 endelig

2005/0221(COD)

Forslag til

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS HENSTILLING

om nøglekompetencer for livslang læring

(forelagt af Kommissionen)

DA

DA

BEGRUNDELSE

1. BAGGRUNDEN FOR FORSLAGET

• **Begrundelse og formål**

Det Europæiske Råd anerkendte på mødet i Lissabon i marts 2000, at Europa står over for flere udfordringer, når det drejer sig om at tilpasse sig til globaliseringen og skifte over til en videnbaseret økonomi. Det Europæiske Råd fremhævede, at "hver borger skal have de færdigheder, der er nødvendige for at leve og arbejde i dette nye informationsfund", og at "en europæisk ramme bør fastlægge, hvilke nye grundlæggende færdigheder¹ der skal erhverves gennem livslang uddannelse: IT-færdigheder, fremmedsprog, teknologikultur, iværksætterånd og sociale færdigheder". I år 2000 blev det klart tilkendegivet, at borgerne er Europas største aktiv i forbindelse med vækst og beskæftigelse, og det er blevet gentaget regelmæssigt, senest i den genlancerede Lissabon-strategi og på Det Europæiske Råds møde i marts 2005, hvor der blev opfordret til øget investering i uddannelse og kvalifikationer.

Mandatet blev gentaget og udbygget i arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne, som blev vedtaget på Det Europæiske Råds møde i Barcelona i marts 2002. Her opfordres der også til yderligere tiltag med henblik på "forbedring af beherskelsen af grundlæggende færdigheder" og fremme af den europæiske dimension i undervisningen. Tanken var, at arbejdet skulle koncentreres om at identificere grundlæggende færdigheder, og at det skulle undersøges, hvordan de sammen med traditionelle færdigheder bedre kan integreres i læseplaner, læres og vedligeholdes hele livet igennem. Grundlæggende færdigheder bør reelt være tilgængelige for alle, både personer med særlige behov, unge, der er droppet ud af skolen, og voksnelever. Validering af grundlæggende færdigheder bør tilskyndes for at fremme yderligere uddannelse og beskæftigelse. I Kommissionens meddelelse om livslang læring (2001) og derefter Rådets resolution (juni 2002) lægges der også vægt på, at alle får adgang til livslang læring, navnlig med henblik på at tilegne sig og opdatere grundlæggende færdigheder.

Udstyret med dette politiske mandat har en arbejdsgruppe vedrørende grundlæggende færdigheder, som blev nedsat i 2001 i forbindelse med arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne, udviklet en ramme for de nøglekompetencer², som er nødvendige i et videnbaseret samfund, og forberedt en række henstillinger om, at alle borgere sikres adgang hertil³.

I Rådets og Kommissionens fælles midtvejsrapport fra 2004 om fremskridt i forbindelse med arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne⁴ argumenteres der for fælles europæiske referencer og principper, som skal støtte nationale

---

¹ "Grundlæggende færdigheder" opfattes normalt som læse-, skrive- og regnefærdigheder; på Det Europæiske Råds møde i Lissabon blev der opfordret til at supplere med de nye færdigheder, der er behov for i et videnbaseret samfund, f.eks. it-færdigheder og iværksætterånd.

² Arbejdsgruppen foretrak udtrykket "kompetence", som dækker en kombination af viden, færdigheder og holdninger, og "nøglekompetence" til at definere de kompetencer, alle har brug for. Det omfatter således ikke blot grundlæggende færdigheder.

³ Arbejdsgruppen vedrørende grundlæggende færdigheder, midtvejsrapport 2003, 2004:

http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/objectives_en.html#basic

⁴ Fælles midtvejsrapport, rådsdokument 6905/04 af 3. marts 2004.

politikker og fremme og tilskynde reform, og der gives førsteprioritet til rammen for nøglekompetencer.

Denne henstilling indeholder derfor både et forslag til et europæisk referenceværktøj for nøglekompetencer og et forslag til, hvordan alle borgere kan sikres adgang til disse kompetencer gennem livslang læring.

Henstillingen har helt konkret til formål, at:

- 1) identificere og definere de nøglekompetencer, der er nødvendige for personlig tilfredsstillelse, social samhørighed og beskæftigelseegnethed i et videnbaseret samfund;
- 2) støtte medlemsstaterne i deres arbejde med at sikre, at unge efter grundlæggende almen- og erhvervsuddannelse har udviklet nøglekompetencerne i et sådant omfang, at de er klar til voksenlivet, og at voksne kan udvikle og opdatere dem hele livet igennem;
- 3) frembringe et europæisk referenceværktøj, jf. bilaget om **Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme**⁵, til brug for politikere, uddannelsesudbydere, arbejdsgivere og eleverne selv med henblik på at lette nationale og europæiske bestræbelser på at nå fælles mål;
- 4) skabe en ramme for yderligere tiltag på fællesskabsniveau både inden for arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne og EU-programmerne for almen og faglig uddannelse.

• Efterspørgslen efter kompetencer i et videnbaseret samfund

I overensstemmelse med internationale undersøgelser defineres "kompetence" her som en kombination af viden, færdigheder og holdninger af relevans i en given situation. "Nøglekompetencer" er dem, der fremmer personlig tilfredsstillelse, social integration, aktivt medborgerskab og beskæftigelse.

Udviklingen i det videnbaserede samfund skærper efterspørgslen efter personlige, offentlige og faglige nøglekompetencer. Borgernes tilgang til informationer og tjenester er ved at ændre sig, og det samme gælder samfundets opbygning og sammensætning. Der fokuseres mere på social samhørighed og på at udvikle demokratisk medborgerskab. Derfor skal borgerne være informeret, føle sig berørt og forholde sig aktive. Der er således ved at ske en ændring med hensyn til den viden og de færdigheder og holdninger, alle har brug for.

Den øgede globalisering på det økonomiske område påvirker arbejdslivet med hurtige og hyppige ændringer, ny teknologi og nye tilgange til virksomhedsorganisation. Arbejdstagerne skal både opdatere specifikke jobrelaterede færdigheder og erhverve almindelige kompetencer, som sætter dem i stand til at tilpasse sig til ændringer. Arbejdsstyrkens viden, færdigheder og

---

⁵ Bilaget til henstillingen, "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme", er en revideret udgave af den ramme for nøglekompetencer, som blev udviklet af arbejdsgruppen vedrørende grundlæggende færdigheder.

holdninger er et vigtigt led i innovation, produktivitet og konkurrenceevne og bidrager til arbejdstagernes motivation og jobtilfredsstillelse og til arbejds kvaliteten.

Men i november 2004 udtalte ekspertgruppen for Lissabon-strategien, at der langt fra gøres nok i Europa for at udstyre folk med de redskaber, de har brug for, således at de kan tilpasse sig til et arbejdsmarked i løbende udvikling – og det gælder både i forbindelse med stillinger, som kræver mange og få kvalifikationer. Næsten en tredjedel af arbejdsstyrken i Europa (80 millioner mennesker) skønnes at være lavtuddannet. I henhold til en rapport fra Cedefop i 2004 vil kun 15 % af de nyoprettede stillinger i 2010 være beregnet til arbejdstagere med grunduddannelse, mens 50 % vil være forbeholdt højtuddannede.

Internationale undersøgelser, f.eks. IALS (the International Adult Literacy Survey), viser, at en stor del af den voksne befolkning i mange europæiske lande ikke har tilstrækkelige læse- og skrivefærdigheder til at kunne fungere i samfundet; det gælder navnlig dem, der går ud af skolen tidligt. Selvom der tilsyneladende kun er ret få analfabeter i Europa, gør fænomenet sig dog alligevel gældende i hele samfundet, og analfabetisme er et stort problem for en række minoriteter. Ifølge dataene fra 2005 om de europæiske referenceniveauer ("benchmarks"), som Rådet vedtog i maj 2003⁶, er der ikke sket fremskridt i forhold til år 2000 med hensyn til at sænke den procentdel af unge på 15 år, der har ringe læsefærdigheder, eller øge den procentdel, der afslutter en uddannelse på gymnasialniveau. Der er heller ikke sket nok fremskridt med hensyn til andre referenceniveauer. Fortsætter det på samme måde, vil antallet af personer, som går ud af skolen tidligt, falde til 14 % i 2010, mens referenceniveauet er 10 %. Voksnes deltagelse i almen uddannelse og erhvervsuddannelse stiger kun med 0,1-0,2 procentpoint pr. år, og derfor vil det ikke blive muligt at nå op på referenceniveauet på 12,5 % i 2010. Endvidere viser forskellige data, at lavtuddannede er mindre tilbøjelige til at deltage i yderligere uddannelse, og derfor bliver det vanskeligere at hjælpe dem, der har størst behov for støtte.

- **Nuværende muligheder for at erhverve nøglekompetencer**

På europæisk niveau ydes der støtte til projekter til bekæmpelse af mangel på grundlæggende færdigheder gennem fællesskabsprogrammer som f.eks. Leonardo da Vinci-programmet og Grundtvig-aktionen under Socrates-programmet.

Siden arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne blev vedtaget, har adskillige arbejdsgrupper koncentreret sig om specifikke områder såsom it eller bredere emner (f.eks. social integration og aktivt medborgerskab), og her har arbejdet med nøglekompetencer kunnet danne baggrund for indsatsen, fordi alle vigtige kompetencer samles inden for en enkelt ramme. Arbejdet har også omfattet indsamling og formidling af god politikpraksis, herunder for udvikling af tværgående kompetencer inden for obligatorisk undervisning, adgang for dårligt stillede elever til nøglekompetencer og konsekvent formidling af nøglekompetencer for voksne.

Arbejdet med nøglekompetencer er nært knyttet til andre tiltag, som skal forbedre europæiske systemer for almen uddannelse og erhvervsuddannelse, f.eks. det løbende arbejde med at udvikle en europæisk referenceramme for kvalifikationer og initiativer, som tager sigte på at øge gennemsigtighed og anerkendelse af kvalifikationer og kompetencer (såsom principper for

---

⁶ Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training; Kommissionen – internt arbejdsdokument - rapport 2005, s. 20.

<http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport05.pdf>

validering af ikke-formel og uformel læring og meritoverførselsordninger). Arbejdet med fælles europæiske principper for læreres kompetencer og kvalifikationer er også beslægtet hermed, for det vedrører skolernes ændrede rolle med hensyn til at udvikle unges kompetencer.

Medlemsstaterne gør en stor indsats for at ændre læseplanerne på grunduddannelsesniveaut, hvilket afspejler et skift fra formidling af viden til udvikling af overførbare kompetencer, som ruste unge til voksenlivet og yderligere læring. Det kræver forskellige tilgange til tilrettelæggelse af læring og nye kompetencer hos lærere. Derfor drøftes det, hvilke kompetencer de unge hver især bør udvikle, og hvordan skoler bedst kan støttes f.eks. ved at udvikle deres styring og evaluering. De sociale aspekter ved læring har også fået tillagt en vigtigere rolle. Når personer er uddannelsesmæssigt dårligt stillet, skyldes det ofte en kombination af personlige, sociale, kulturelle og økonomiske omstændigheder, og problemet skal løses i samarbejde med andre sektorer. Skoler forsøger at få familie og lokalsamfund til at støtte ikke blot unges læring, men også livslang læring i hele samfundet.

Mange lande har iværksat programmer for grundlæggende færdigheder, f.eks. læse-, skrive- og regnefærdigheder samt it for voksne, ofte gennem ngo'er. Men en række lande er endnu ikke i stand til at give alle borgere mulighed for at tilegne sig og opdatere grundlæggende færdigheder, og selvom mange erkender, at det er nødvendigt at give voksne elever bredere kompetencer, er der endnu ikke enighed om, hvilke kompetencer det drejer sig om, og udbuddet er stadig langt fra konsekvent.

Medlemsstaternes eksempler på god politikpraksis viser, at udbuddet for voksne bør fokusere på klart definerede nationale, regionale og lokale prioriteter. Det bør føre til infrastrukturer, som anerkender og dækker voksnes forskellige behov, med kvalificerede lærere/undervisere, tiltag, som sikrer adgang med tilskyndelser, vejledning og rådgivning. Der bør tages hensyn til elevernes særlige situation, dvs. tidligere erfaringer, læringsbehov og ambitioner samt bredere spørgsmål, som også vedrører social- og beskæftigelsespolitikker, og som kræver en indsats fra alle parter.

På trods af mange udmærkede eksempler på god praksis er udbuddet af nøglekompetencer sjældent tilpasset til alle borgeres læringsbehov uanset alder. I den forbindelse indebærer dette forslag en væsentlig forbedring, for det indeholder et referenceværktøj, som kan anvendes til at identificere de nøglekompetencer, der anses for at være nødvendige for alle, og det støtter medlemsstaterne i deres bestræbelser på at sikre, at udbuddet af nøglekompetencer integreres fuldt ud i deres strategier og infrastrukturer for livslang læring.

- **Overensstemmelse med EU's andre politikker og mål**

Forslaget bidrager til Lissabon-målene om vækst, beskæftigelse og social samhørighed:

- I de integrerede retningslinjer for medlemsstaternes beskæftigelsespolitik⁷ anerkendes det, at kompetencer er vigtige for beskæftigelse (navnlig for sårbare grupper) og for tilpasning til ændringer. Det bør der i høj grad tages hensyn til i medlemsstaternes nationale reformprogrammer ved gennemførelsen af de integrerede retningslinjer.
- I forbindelse med socialpolitik fremhæves det, at almen uddannelse og erhvervsuddannelse er en vej ud af fattigdom og et vigtigt led i social samhørighed.

---

⁷ Rådets beslutning af 12. juli 2005 om retningslinjer for medlemsstaternes beskæftigelsespolitik, EUT L 205 af 6.8.2005, s. 21.

- I ungdomspagten⁸ opfordres der til at sikre, at den forhåndenværende viden opfylder en videnbaseret økonomis behov, og i den forbindelse til at fremme et sæt fælles centrale færdigheder.
- I handlingsplanen for iværksætterkultur⁹ anerkendes det, at uddannelse spiller en væsentlig rolle. Iværksætterånd er en af nøglekompetencerne.
- "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" omhandler viden, færdigheder og holdninger, som får borgerne til at blive mere involveret både i bæredygtig udvikling og demokratisk medborgerskab.

2. HØRING AF INTERESSEREDE PARTER OG KONSEKVENSANALYSE

Dette forslag bygger på "Den europæiske ramme for nøglekompetencer", som blev udarbejdet af en arbejdsgruppe bestående af eksperter fra medlemsstater, EFTA/EØS-lande, kandidatlande (fra januar 2003) og europæiske sammenslutninger. Gruppens eksperter omfattede politikere, praktiske udøvere inden for området og forskere, som dækkede både voksenundervisning og obligatorisk undervisning, og berørte parter på europæisk niveau.

Arbejdet er blevet drøftet på en række konferencer og seminarer, som berørte parter og internationale organisationer har arrangeret. Undervisningsministrene drøftede nøglekompetencers "europæiske dimension" på deres uformelle møde i Rotterdam i juli 2004 og tilskyndede Kommissionen til at fortsætte arbejdet.

I foråret 2005 blev der indkaldt en fokusgruppe bestående af 5 eksperter (fra universiteter og offentlige organer, der beskæftiger sig med udvikling af skoler), som skulle dels finpudse rammen på grundlag af deres viden og tilbagemeldinger fra drøftelser på konferencer og andre kilder, dels drøfte gennemførelsen.

Det Rådgivende Udvalg for Erhvervsuddannelse blev hørt i september/oktober 2005.

• Ekspertbistand

Der blev hyret en konsulent, som skulle undersøge relateret arbejde på internationalt plan. Specifikke spørgsmål, f.eks. rammens europæiske dimension, tilbud til dårligt stillede elever og iværksætterånd, blev forberedt i mindre grupper og godkendt af den større arbejdsgruppe¹⁰.

Høringer og ekspertbistand bekræftede, at der er behov for et initiativ på europæisk niveau, og at den foreslåede tilgang er i tråd med den løbende udvikling og vil blive taget godt imod.

• Konsekvensanalyse

Dette forslag vil fremme medlemsstaternes strategier for livslang læring og deres systemer for almen uddannelse og erhvervsuddannelse. Det vil lette læseplansreformer og drøftelser i den forbindelse og tilskynde til et konsekvent udbud af almen uddannelse og erhvervsuddannelse for voksne. Denne situation vil få positive følger for den enkelte borger, i privat, social og faglig sammenhæng, og – mere generelt – for Lissabon-målene vedrørende social samhørighed,

⁸ Den europæiske ungdomspagt, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/84335.pdf

⁹ http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/promoting_entrepreneurship/doc/com_70_en.pdf

¹⁰ Arbejdsgruppen vedrørende nøglekompetencer, midtvejsrapport 2004.

konkurrenceevne og vækst. Forslaget burde få de største konsekvenser for dårligt stillede grupper, som nu sjældent erhverver nøglekompetencer.

3. FORSLAGETS RETLIGE ELEMENTER

• Resumé af forslaget

I forslaget til henstilling defineres de nøglekompetencer, som alle borgere har brug for i forbindelse med en økonomi og i et samfund, som er baseret på viden. Det erkendes, at afgørelser om gennemførelsesbestemmelser bedst træffes på nationalt, regionalt og lokalt niveau. Medlemsstaterne opfordres til at sikre, at alle har erhvervet nøglekompetencer, inden de afslutter deres grundlæggende almene uddannelse og erhvervsuddannelse, og til at løse problemet med uddannelsesmæssigt dårligt stillede på baggrund af de europæiske referenceniveauer. Med hensyn til voksenundervisning opfordres der i henstillingen til at oprette overordnede infrastrukturer sammen med alle relevante parter.

I forslaget opfordres Kommissionen til at støtte reformer på nationalt niveau ved hjælp af:

- peer learning, udveksling af eksempler på god praksis og status over fremskridt i de halvårslige rapporter, der aflægges i forbindelse med arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne
- støtte til relevante projekter gennem EU-programmerne for almen og faglig uddannelse
- tiltag, som skal fremme en fælles opfattelse af nøglekompetencer og deres forbindelse til beskæftigelses- og socialpolitik
- tiltag, som skal fremme partnerskaber med arbejdsmarkedets parter og andre relevante organisationer.

• Retsgrundlag

I henhold til traktatens artikel 149 bidrager Fællesskabet til udviklingen af et højt uddannelsesniveau ved at fremme samarbejdet mellem medlemsstaterne og om nødvendigt at støtte og supplere disses indsats, med fuld respekt for medlemsstaternes ansvar for undervisningsindholdet og opbygningen af uddannelsessystemerne samt deres kulturelle og sproglige mangfoldighed. Forslaget til henstilling sigter på at støtte medlemsstaterne i deres bestræbelser på at udvikle deres systemer for grundlæggende almen uddannelse og erhvervsuddannelse og voksenundervisningen ved hjælp af et referenceværktøj for nøglekompetencer og på at tilskynde dem til at fortsætte samarbejdet inden for arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne. I overensstemmelse med artiklens stk. 2 tager forslaget til henstilling sigte på at fremme udvekslingen af oplysninger og erfaringer om spørgsmål af fælles interesse, som vedrører udbud af nøglekompetencer gennem livslang læring.

I henhold til traktatens artikel 150 støtter og supplerer Fællesskabets indsats medlemsstaternes aktioner, navnlig med det formål at forbedre den grundlæggende erhvervsuddannelse, lette den erhvervs-mæssige integration og reintegration på arbejdsmarkedet og fremme udvekslingen af oplysninger og erfaringer om spørgsmål af fælles interesse, jf. artiklens stk. 2. Forslaget til henstilling har til formål at forbedre alle disse aspekter ved almen uddannelse og erhvervsuddannelse og giver et referenceværktøj for nøglekompetencer, som gør det lettere for

medlemsstaterne at tilpasse deres systemer for almen uddannelse og erhvervsuddannelse, således at de kan imødekomme ændringer på arbejdsmarkedet og i samfundet som helhed.

- **Subsidiaritet og proportionalitet**

Forslaget til henstilling bidrager til de almene uddannelsers og erhvervsuddannelsernes kvalitet ved at lette det arbejde, medlemsstaterne har forpligtet sig til inden for arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne og vedtagelsen af europæiske referenceniveauer i rådsregi i maj 2003. Det tilskynder og støtter nationale reformer og læring på grundlag af god praksis i andre lande med det sigte at bistå medlemsstaterne med at skabe et overordnet og konsekvent udbud af nøglekompetencer som led i deres strategier for livslang læring. Dette forslag er derfor i overensstemmelse med subsidiaritetsprincippet. Henstillingen vil føre til, at der oprettes en europæisk referenceramme for de nøglekompetencer, alle borgere skal have, og den vil skabe og skærpe en politisk forpligtelse til at gennemføre reformer, som ikke kan realiseres ved hjælp af f.eks. EU-programmerne for almen og faglig uddannelse alene. Gennemførelsen overlades dog fuldt ud til medlemsstaterne, og derfor er henstillingen i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet.

4. BUDGETMÆSSIG VIRKNING

Forslaget har ingen virkning på Fællesskabets budget.

Forslag til

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS HENSTILLING

om nøglekompetencer for livslang læring

EUROPA-PARLAMENTET OG RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION,

som henviser til traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab, særlig artikel 149, stk. 4, og artikel 150, stk. 4,

som henviser til forslag fra Kommissionen¹¹,

som henviser til udtalelse fra Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg¹²,

som henviser til udtalelse fra Regionsudvalget¹³,

som træffer afgørelse efter proceduren i traktatens artikel 251¹⁴, og

som tager følgende i betragtning:

- (1) Det Europæiske Råd konkluderede på mødet i Lissabon i år 2000, at som et vigtigt led i Europas svar på globaliseringen og skiftet til en videnbaseret økonomi bør en europæisk ramme fastlægge de nye grundlæggende færdigheder, og det understregede, at menneskene er Europas største aktiv. Konklusionerne er siden da blevet gentaget regelmæssigt, også på Det Europæiske Råds møder i marts 2003 og marts 2005, og i den genlancerede Lissabon-strategi, som blev godkendt i 2005.
- (2) På mødet i Stockholm i 2001 og i Barcelona i 2002 gav Det Europæiske Råd sin opbakning til de helt konkrete fremtidige mål for europæiske systemer for almen uddannelse og erhvervsuddannelse og til arbejdsprogrammet (arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne), som skal gøre det muligt at nå målene inden 2010. Målene omfatter udvikling af færdigheder med henblik på det videnbaserede samfund og særlige mål for fremme af sprogindlæring og iværksætterånd og dækning af det generelle behov for en større europæisk dimension på uddannelsesområdet.
- (3) I Kommissionens meddelelse om livslang læring¹⁵ og derefter i Rådets resolution af 27. juni 2002 om livslang læring¹⁶ omtales "de nye grundlæggende færdigheder" som

---

¹¹ EUT C [...] af [...], s. [...].

¹² EUT C [...] af [...], s. [...].

¹³ EUT C [...] af [...], s. [...].

¹⁴ EUT C [...] af [...], s. [...].

¹⁵ KOM(2001) 678 endelig.

¹⁶ EFT C 163 af 9.7.2002, s. 1.

et prioriteret indsatsområde, og det understreges, at livslang læring skal strække sig fra førskolestadiet til efter pensionering. I ungdomspagten, der optræder som bilag til konklusionerne fra Det Europæiske Råds møde i Bruxelles i marts 2005, fremhæves det, at det er nødvendigt at tilskynde til udarbejdelse af et sæt fælles nøglefærdigheder.

- (4) I forbindelse med en forbedring af Fællesskabets beskæftigelsesresultater understregede Det Europæiske Råd på møderne i marts og december 2003, at det er nødvendigt at udbygge livslang læring og navnlig fokusere på aktive, forebyggende tiltag for arbejdsløse og inaktive. Inspirationskilden var beskæftigelsestaskforcens rapport, hvori det fremhæves, at det er nødvendigt for borgerne at kunne tilpasse sig til ændringer, at det er vigtigt at integrere borgerne på arbejdsmarkedet, og at livslang læring spiller en afgørende rolle.
- (5) I Rådets rapport om uddannelsens bredere rolle, som blev vedtaget i november 2004, fremhæves det, at uddannelse bidrager til at bevare og forny den fælles kulturelle baggrund i samfundet, og at uddannelse er særlig vigtig på et tidspunkt, hvor alle medlemsstater står over for spørgsmålet om, hvordan de skal takle øget social og kulturel mangfoldighed. At give borgerne mulighed for at starte og beholde en erhvervsaktiv tilværelse indgår også som et vigtigt led i at styrke social samhørighed gennem uddannelse.
- (6) I maj 2003 vedtog Rådet fem europæiske referenceniveauer ("benchmarks") som udtryk for, at det er indstillet på at sikre en målelig forbedring af Europas gennemsnitsresultater. Referenceniveauerne for læsefærdighed, elever, der går tidligt ud af skolen, afsluttet uddannelse på gymnasialniveau og voksnes deltagelse i livslang læring er meget relevante for udarbejdelsen af nøglekompetencer.
- (7) Den statusrapport vedrørende Lissabon-målene for almen uddannelse og erhvervsuddannelse, som Kommissionen vedtog i 2005¹⁷, viser, at der hverken er sket fremskridt med hensyn til at sænke den procentdel af unge på 15 år, der har ringe læsefærdigheder, eller at øge den procentdel, der afslutter en uddannelse på gymnasialniveau. Der kunne spores fremskridt med hensyn til at reducere antallet af personer, som går ud af skolen tidligt, men fortsætter det på samme måde, vil det ikke være muligt at nå de europæiske referenceniveauer for 2010, som Rådet vedtog i maj 2003. Antallet af voksne, som deltager i læring, stiger ikke hurtigt nok i forhold til referenceniveauet for 2010, og forskellige data viser, at lavtuddannede er mindre tilbøjelige til at deltage i yderligere uddannelse.
- (8) I rammen for aktioner til fremme af livslang udvikling af kvalifikationer og kompetencer, som arbejdsmarkedsparterne på europæisk niveau vedtog i marts 2002, fremhæves det, at erhvervslivet er nødt til at tilpasse strukturerne med stadig større hastighed for at forblive konkurrencedygtigt. Teamwork, fladere virksomhedsstrukturer, ansvarsdelegering og større behov for multitasking fører til vækst i læringsorganisationer. Organisationers evne til at identificere kompetencer, mobilisere og anerkende dem og fremme udvikling heraf for alle arbejdstagere danner i denne forbindelse grundlag for nye konkurrencedygtige strategier.

---

¹⁷ SEC(2005) 419.

- (9) Ifølge Maastricht-undersøgelsen af erhvervsuddannelse er der en stor kløft mellem det uddannelsesniveau, som nye job kræver, og det uddannelsesniveau, som den europæiske arbejdsstyrke har. Endvidere består mere end en tredjedel af den europæiske arbejdsstyrke (80 millioner arbejdstagere) af lavtuddannede, og i 2010 skønnes det, at næsten 50 % af de nye job vil kræve kvalifikationer på universitetsniveau, lidt under 40 % uddannelse på gymnasialniveau, og kun ca. 15 % vil være egnede til personer, som udelukkende har en grundskoleuddannelse.
- (10) De integrerede retningslinjer for vækst og beskæftigelse for 2005-2008, som Det Europæiske Råd godkendte i juni 2005, tager fuldt ud hensyn til behovet for at udstyre unge med nødvendige nøglekompetencer og for at forbedre uddannelsesniveaut. Retningslinjerne opfordrer navnlig til at tilpasse systemerne for almen uddannelse og erhvervsuddannelse til de nye kompetencekrav ved at identificere beskæftigelsesbehov og nøglekompetencer nøjere som led i medlemsstaternes reformprogrammer.
- (11) Ifølge den rapport, som ekspertgruppen for Lissabon-strategien udsendte i 2004, gøres der langt fra nok i Europa for at udstyre folk med de redskaber, de har brug for, således at de kan tilpasse sig til et arbejdsmarked i løbende udvikling – og det gælder både i forbindelse med stillinger, som kræver mange og få kvalifikationer, og inden for fremstillings- og servicesektoren.
- (12) I Rådets og Kommissionens fælles rapport om arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne, som blev vedtaget i 2004, fremhæves det på ny, at alle borgere skal sikres de kompetencer, de har behov for, som led i medlemsstaternes strategier for livslang læring. For at tilskynde og lette reform foreslås det i rapporten, at der udarbejdes fælles europæiske referencer og principper, og at der gives førsteprioritet til rammen for nøglekompetencer.
- (13) Denne henstilling har til formål at bidrage til udviklingen af et højt uddannelsesniveau ved at støtte og supplere medlemsstaternes indsats for at sikre, at deres systemer for grundlæggende uddannelse og erhvervsuddannelse giver alle unge mulighed for at udvikle nøglekompetencer i et omfang, der ruste dem til yderligere uddannelse og voksenlivet, og at voksne kan udvikle og opdatere deres nøglekompetencer ved hjælp af et konsekvent og overordnet udbud af livslang læring. Den tilvejebringer en fælles europæisk referenceramme for nøglekompetencer til politikere, uddannelsesudbydere, arbejdsgivere og elever med henblik på at lette nationale reformer og udveksling af informationer mellem medlemsstaterne og Kommissionen inden for arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne med det formål at nå de aftalte europæiske referenceniveauer. Henstillingen støtter også andre beslægtede politikker, f.eks. beskæftigelses- og socialpolitikken og diverse politikker, som vedrører unge.
- (14) Henstillingen er i overensstemmelse med subsidiaritetsprincippet i traktatens artikel 5, for den har til formål at støtte og supplere medlemsstaternes indsats ved at indføre et fælles referencepunkt, som tilskynder og letter nationale reformer og yderligere samarbejde med medlemsstaterne. Henstillingen er i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet i den nævnte artikel, for den overlader det til medlemsstaterne at gennemføre henstillingen og går ikke ud over, hvad der er nødvendigt for at nå de opstillede mål,

HENSTILLER TIL MEDLEMSSTATERNE:

1. at sikre, at grundlæggende almen uddannelse og erhvervsuddannelse giver alle unge mulighed for at udvikle nøglekompetencerne i et sådant omfang, at de er rustet til voksenlivet, og at grunden er lagt til yderligere uddannelse og arbejdslivet
2. at sikre, at der træffes hensigtsmæssige foranstaltninger for unge, som af personlige, sociale, kulturelle eller økonomiske årsager er uddannelsesmæssigt dårligt stillet og derfor har behov for særlig støtte til at realisere deres uddannelsespotentialer
3. at sikre, at voksne kan udvikle og opdatere nøglekompetencerne hele livet igennem, og at der navnlig sættes fokus på de målgrupper, som har førsteprioritet i national, regional og/eller lokal sammenhæng
4. at sikre, at der forefindes hensigtsmæssige infrastrukturer for efter- og videreuddannelse af voksne, herunder lærere og undervisere, adgangsforanstaltninger og elevstøtte, som tager højde for voksnes forskellige behov
5. at sikre relevant voksenundervisning for den enkelte borger gennem tæt tilknytning til beskæftigelses- og socialpolitikken og andre politikker for unge og samarbejde med arbejdsmarkedsparterne og andre berørte parter
6. at anvende bilagets "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" som referenceværktøj til at udvikle nøglekompetencer til alle som led i deres strategier for livslang læring, og

TAGER TIL EFTERRETNING, AT KOMMISSIONEN HAR TIL HENSIGT:

1. at støtte medlemsstaterne i deres bestræbelser på at udvikle deres systemer for almen uddannelse og erhvervsuddannelse og gennemføre denne henstilling bl.a. ved at anvende "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" som reference for at lette peer learning og udveksling af eksempler på god praksis, følge op på udviklingen og gøre status over fremskridt i de halvårige rapporter, der aflægges i forbindelse med arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne2. at anvende "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" som reference til at gennemføre EU-programmerne for almen uddannelse og erhvervsuddannelse og sikre, at de fremmer tilegnelse af nøglekompetencer
3. at fremme udbredt anvendelse af "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" i forbindelse med beslægtede EU-politikker, navnlig i forbindelse med gennemførelsen af beskæftigelses-, ungdoms- og socialpolitikken, og skabe flere forbindelser til arbejdsmarkedsparterne og andre organisationer, som arbejder inden for disse områder

4. at vurdere de konsekvenser, som "Nøglekompetencer for livslang læring – en europæisk referenceramme" får for arbejdsprogrammet for 2010 vedrørende uddannelses- og erhvervsuddannelsessystemerne, og 4 år efter henstillingens vedtagelse aflægge rapport til Europa-Parlamentet og Rådet om de indhøstede erfaringer og følgerne for fremtiden.

Udfærdiget i Bruxelles, den

På Europa-Parlamentets vegne
Formand

På Rådets vegne
Formand

BILAG

Nøglekompetencer for livslang læring - en europæisk referenceramme

Indledning

Denne referenceramme omfatter otte nøglekompetencer:

1.	Kommunikativ kompetence i modersmålet
2.	Kommunikativ kompetence i fremmedsprog
3.	Matematisk kompetence og naturvidenskabelig og teknologisk basiskompetence
4.	Digital kompetence
5.	Læringskompetence
6.	Interpersonelle, interkulturelle og sociale kompetencer og medborgerkompetence
7.	Iværksætterånd
8.	Kulturel udtryksevne.

Ved kompetencer forstås her en kombination af viden, færdigheder og holdninger, der er bestemt af konteksten. Nøglekompetencer er de kompetencer, ethvert individ har brug for for at opnå personlig udfoldelse og udvikling, blive aktive medborgere, blive integreret socialt og begå sig på arbejdsmarkedet. Unge bør, når de er færdige med den grundlæggende almene uddannelse og erhvervsuddannelse, have udviklet nøglekompetencerne i et sådant omfang, at de er rustede til voksenlivet, og kompetencerne bør videreudvikles, bevares og ajourføres ved livslang læring.

Mange af kompetencerne overlapper og griber ind i hinanden: Aspekter, der er vigtige på ét område, understøtter kompetencer på et andet område. Kompetencer i de vigtigste basale færdigheder – sprog, læsning, skrivning, talforståelse og ikt - er et vigtigt grundlag for læring, og at lære at lære understøtter alle læringsituationer. En række begreber, der spiller en rolle i forbindelse med alle otte nøglekompetencer, anvendes hele referencerammen igennem: kritisk tænkning, kreativitet, initiativ, problemløsning, risikovurdering, beslutningstagning og konstruktiv håndtering af følelser.

Nøglekompetencer

1. Kommunikativ kompetence i modersmålet¹⁸

Definition: Den kommunikative kompetence i modersmålet er evnen til at udtrykke og tolke tanker, følelser og faktiske forhold mundtligt og skriftligt (lytte, tale, læse og skrive) og til at bruge sproget hensigtsmæssigt i alle samfundsmæssige og kulturelle sammenhænge — inden for almen uddannelse og erhvervsuddannelse, på arbejdsmarkedet og i hjemmet og fritiden.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Den kommunikative kompetence i modersmålet forudsætter, at et individ har **viden** om basisordforråd, funktionel grammatik og sprogets funktioner. Det omfatter et kendskab til de vigtigste former for verbal interaktion, et udvalg af litterære og ikke-litterære tekster, de vigtigste kendetegn ved forskellige stilarter og sproglige registre og sprogets og kommunikationens variation i forskellige sammenhænge.

Et individ bør have **færdigheder** til at kommunikere mundtligt og skriftligt i forskellige kommunikationssituationer og til at iagttage sin egen kommunikation og tilpasse den til de krav, som den givne situation stiller. Denne kompetence omfatter også evnen til at skrive og læse forskellige teksttyper, søge, indsamle og bearbejde oplysninger, bruge hjælpemidler, formulere og udtrykke egne argumenter overbevisende og hensigtsmæssigt i forhold til situationen.

En positiv **holdning** til kommunikation på modersmålet kræver åbenhed over for en kritisk og konstruktiv dialog, forståelse for æstetiske kvaliteter og vilje til at efterstræbe disse samt interesse for at indgå i et samspil med andre.

2. Kommunikativ kompetence i fremmedsprog

Definition: Den kommunikative kompetence i fremmedsprog kræver i alt væsentligt samme færdigheder som den kommunikative kompetence i modersmålet: Den er baseret på evnen til at forstå, udtrykke og tolke tanker, følelser og faktiske forhold mundtligt og skriftligt (lytte, tale, læse og skrive) i et passende antal samfundsmæssige sammenhænge — inden for almen uddannelse og erhvervsuddannelse, på arbejdsmarkedet og i hjemmet og fritiden — alt efter ønsker eller behov. Kommunikation i fremmedsprog kræver desuden færdigheder som f.eks. formidling og forståelse af andre kulturer. Graden af beherskelse vil variere mellem de fire færdigheder, fra sprog til sprog og alt efter baggrund, miljø og behov/interesser.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Kompetence i et andet sprog eller et fremmedsprog kræver **viden** om ordforråd og funktionel grammatik og kendskab til de vigtigste former for verbal interaktion og sproglige registre.

¹⁸ Det anerkendes, at modersmålet ikke i alle tilfælde er et officielt sprog i den pågældende medlemsstat, og at evnen til at kommunikere på et officielt sprog er en forudsætning for at sikre et individs fulde deltagelse i samfundet. Foranstaltninger angående sådanne situationer henhører under de enkelte medlemsstater under hensyn til deres specifikke behov og omstændigheder.

Viden om samfundets sædvaner og det kulturelle aspekt ved sproget og sprogets variation er vigtig.

Til de vigtigste **færdigheder** hører evnen til at forstå talt sprog, indlede, føre og afslutte en samtale og læse og forstå tekster, der svarer til individets behov. Et individ bør også være i stand til at bruge hjælpemidler korrekt og også lære sprog uformelt ved livslang læring.

En positiv **holdning** omfatter forståelse af kulturelle forskelle og kulturel mangfoldighed og interesse for og nysgerrighed over for sprog og interkulturel kommunikation.

3. Matematisk kompetence og naturvidenskabelig og teknologisk basiskompetence

Definition:

A. Den matematiske kompetence er evnen til at anvende addition, subtraktion, multiplikation, division og brøker til hovedregning og skriftlig udregning til at løse problemer i dagligdagen. Vægten er på processen og aktiviteten og på viden. Den matematiske kompetence kræver – i forskellig grad – evne og vilje til at anvende matematiske tankegange (logisk og rumlig tænkning) og udtryksformer (formler, modeller, figurer, diagrammer/kurver).

B. Den naturvidenskabelige kompetence er evnen og viljen til at anvende den viden og de metoder, der bruges til at forklare naturen, til at stille spørgsmål og drage konklusioner på grundlag af erfaringer. Den teknologiske kompetence er anvendelsen af denne viden og disse metoder til at finde svar på menneskets ønsker eller behov. Begge kompetenceområder kræver forståelse af de ændringer, der opstår som følge af menneskets aktiviteter, og ansvarsbevidsthed som borger.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

A. Matematisk kompetence kræver indgående **viden** om tal, måleenheder og strukturer, grundlæggende operationer og grundlæggende matematiske udtryksformer og forståelse af matematiske begreber og metoder og af de spørgsmål, matematikken kan levere svar på.

Et individ bør have **færdigheder** til at anvende matematiske grundprincipper og processer i hverdagssituationer i hjemmet og på arbejdsmarkedet og til at forstå og vurdere argumentationskæder. Det bør være i stand til at ræsonnere matematisk, forstå matematiske beviser og bruge matematikkens sprog og til at anvende passende hjælpemidler.

En positiv **holdning** til matematik er baseret på respekt for sandheden og vilje til at søge årsager og vurdere gyldigheden.

B. Inden for **naturvidenskaben og teknologien** omfatter de væsentlige kompetencer **viden** om naturens grundprincipper, de videnskabelige grundbegreber, principper og metoder, teknologi og teknologiske produkter og processer. Et individ bør forstå fremskridtene, begrænsningerne og risiciene ved videnskabelige teorier, anvendelser og teknologier både i samfundet i almindelighed (med hensyn til beslutningstagning, værdier, etik, kultur osv.) og på bestemte videnskabsområder, f.eks. lægevidenskaben, og naturvidenskabens og teknologiens effekt på det naturlige miljø.

Færdighederne omfatter evnen til at anvende og betjene teknologiske redskaber og maskiner og videnskabelige data til at nå et mål eller til at træffe en afgørelse eller drage en konklusion på et underbygget grundlag. Et individ bør også være i stand til at genkende de væsentlige kendetegn ved en videnskabelig undersøgelse og til at fremstille konklusionerne og de argumenter, der ligger til grund.

Denne kompetence forudsætter en **holdning** præget af kritisk forståelse og nysgerrighed, interesse for etiske spørgsmål og respekt både for sikkerhed og bæredygtighed - navnlig med hensyn til videnskabelige og teknologiske fremskridt i forhold til individet selv, familien, samfundet og globale spørgsmål.

4. Digital kompetence

Definition: Den digitale kompetence omfatter en sikker og kritisk brug af informationsfundets teknologier (IST) til arbejde, fritid og kommunikation. Den understøttes af basale færdigheder i ikt: brugen af en computer til at hente, vurdere, lagre, producere, præsentere og udveksle oplysninger og til at kommunikere og deltage i samarbejdsnet via internet.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Den digitale kompetence kræver grundig forståelse af og **viden** om arten af og mulighederne ved IST i dagligdagen og den rolle, IST kan spille i privatlivet, samfundslivet og arbejdslivet. Det omfatter de vigtigste computerapplikationer, f.eks. tekstbehandling, regneark, databaser, informationslagring og -håndtering, og forståelse af mulighederne ved internet og elektronisk kommunikation (e-mail, netværktøjer) til fritid, informationsudveksling og samarbejdsnet, læring og forskning. Et individ bør også forstå, at IST kan understøtte kreativitet og innovation, og være klar over problematikken omkring gyldigheden og pålideligheden af de tilgængelige oplysninger og de etiske principper for interaktiv brug af IST.

Af **færdigheder** kræves bl.a. evne til at søge, indsamle og bearbejde oplysninger og bruge dem kritisk og systematisk, vurdere deres relevans og sondre mellem det virkelige og det virtuelle og samtidig erkende forbindelser. Et individ bør have færdigheder til at bruge værktøjer til at producere, præsentere og forstå sammensatte oplysninger og til at skaffe sig adgang til, søge i og anvende internetbaserede tjenester og til at anvende IST til at understøtte kritisk tænkning, kreativitet og innovation.

Brug af IST kræver en kritisk og reflekterende **holdning** til de tilgængelige oplysninger og en ansvarlig brug af de interaktive medier samt interesse for at tage del i fællesskaber og netværk i kulturelt, socialt og/eller erhvervs-mæssigt øjemed.

5. Læringskompetence

Definition: Læringskompetencen - "at lære at lære" - er evnen til at påbegynde og fortsætte en læreproces. Et individ bør være i stand til at planlægge sin egen læring, bl.a. gennem en effektiv styring af tid og information, både individuelt og i grupper. Læringskompetencen forudsætter bevidsthed om ens egen læreproces og ens egne læringsbehov, viden om de disponible muligheder og evne til at tackle forhindringer for at sikre en vellykket læring. Det

vil sige at kunne erhverve, bearbejde og tilegne sig ny viden og nye færdigheder og søge og bruge vejledning. Læringskompetencen indebærer, at den lærende bygger videre på tidligere læring og livserfaringer for at udnytte og anvende viden og færdigheder i forskellige sammenhænge – i hjemmet, på arbejdsmarkedet og inden for almen uddannelse og erhvervsuddannelse. Motivation og selvtillid er afgørende for et individs kompetence.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Når læring er rettet mod bestemte arbejds- eller karrieremål, bør et individ have **viden** om de kompetencer, den viden, de færdigheder og de kvalifikationer, der kræves i den forbindelse. Læringskompetencen kræver altid, at et individ kender og forstår sine foretrukne læringsstrategier, de stærke og svage sider ved sine færdigheder og kvalifikationer, og at det er i stand til at finde de disponible uddannelsesmuligheder og den relevante vejledning.

Læringskompetence kræver først og fremmest **færdigheder** til at erhverve de vigtigste basale færdigheder som læsning og skrivning, talforståelse og ikt, som er en forudsætning for den videre læring. På grundlag heraf bør et individ være i stand til at opsøge, erhverve, bearbejde og tilegne sig ny viden og nye færdigheder. Det kræver en effektiv forvaltning af ens lære-, karriere- og arbejdsmodeller, navnlig evne til at lære fortløbende, koncentrere sig i længere tid og reflektere kritisk over læringsformål og læringsmål. Et individ bør være i stand til at afsætte tid til at lære selvstændigt og med selvdisciplin, men også til at arbejde sammen med andre som led i læreprocessen, drage fordel af en uensartet gruppe og dele det lærte. Et individ bør være i stand til at evaluere sit arbejde og til at søge rådgivning, information og bistand, når det er nødvendigt.

En positiv **holdning** kræver motivation og selvtillid til at påbegynde læring og gennemføre den med succes hele livet igennem. En holdning rettet mod problemløsning fremmer både læringen og et individs evne til at tackle forhindringer og forandringer. Et ønske om at bruge tidligere læring og livserfaringer og nysgerrighed efter at finde læremuligheder og anvende læring i forskellige livssammenhænge er vigtige bestanddele af en positiv holdning.

6. Interpersonelle, interkulturelle og sociale kompetencer og medborgerkompetence

Definition: Disse kompetencer dækker alle former for adfærd, der rustet et individ til at deltage effektivt og konstruktivt i samfundslivet og arbejdslivet, særlig i mere og mere heterogene samfund, og til i givet fald at løse konflikter. Medborgerkompetence gør et individ i stand til at tage fuld del i samfundslivet som aktør i kraft af sin viden om samfundsmæssige og politiske begreber og strukturer og en aktiv og demokratisk deltagelse.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

A. Individuel og kollektiv velfærd kræver forståelse af, hvordan et individ kan sikre optimal fysisk og åndelig sundhed, herunder som en ressource for en selv og ens familie, og **viden** om, hvordan en sund livsstil kan bidrage hertil. For vellykkede interpersonelle og sociale relationer er det vigtigt at forstå de bredt accepterede adfærdsmønstre og vaner i forskellige samfund og miljøer (f.eks. på arbejdsmarkedet) og at være bekendt med basisbegreberne vedrørende individer, grupper, erhvervsorganisationer, ligestilling, samfund og kultur. Det er vigtigt at forstå de europæiske samfunds flerkulturelle og socioøkonomiske dimensioner og samspillet mellem den nationale kulturelle identitet og den europæiske identitet.

Færdigheder til at kommunikere konstruktivt i forskellige miljøer, udtrykke og forstå forskellige synspunkter, forhandle på en tillidsvækkende måde og føle empati er afgørende ved denne kompetence. Et individ bør være i stand til at klare stress og frustration, til at ytre det på en konstruktiv måde og til at sondre mellem privatliv og arbejdsliv.

Med hensyn til **holdninger** er denne kompetence baseret på samarbejde, gennemslagskraft og integritet. Et individ bør have interesse for socioøkonomisk udvikling og interkulturel kommunikation, forstå værdien af forskelle, have respekt for andre og være rede til både at overvinde fordomme og gå på kompromis.

B. Medborgerkompetence er baseret på **viden** om begreberne demokrati, medborgerskab og borgerrettigheder, herunder, hvordan de er fastsat i EU's charter om grundlæggende rettigheder og internationale erklæringer og anvendes af forskellige institutioner på lokalt, regionalt, nationalt, europæisk og internationalt plan. Det er vigtigt med viden om de vigtigste begivenheder, tendenser og drivkræfter bag forandring i den nationale, den europæiske og verdens historie og samtidshistorie særlig med hensyn til den europæiske mangfoldighed samt viden om de sociale og politiske bevægelseres mål, værdier og strategier.

Færdighederne vedrører evnen til at begå sig med andre i det offentlige rum, udvise solidaritet og vise interesse for at løse problemer i lokalsamfundet og det bredere samfund. Det indbefatter kritisk og kreativ refleksion og konstruktiv deltagelse i aktiviteter i fællesskabet/naboskabet og beslutningstagning på alle niveauer fra det lokale plan til det nationale og europæiske plan, særlig ved at deltage i valg.

Fuld respekt for menneskerettighederne, herunder lighedsprincippet som et grundlag for demokratiet, anerkendelse og forståelse af forskelle mellem forskellige religiøse eller etniske grupperes værdisystemer er forudsætningen for en positiv **holdning**. Det omfatter også at vise sit tilhørsforhold til det sted, man bor, sit land, EU og Europa i almindelighed og (sin del af) verden og at være rede til at deltage i den demokratiske beslutningsproces på alle niveauer. En konstruktiv deltagelse omfatter også medborgeraktiviteter, støtte til social mangfoldighed og samhørighed og bæredygtig udvikling og parathed til at respektere andres værdier og privatliv.

7. Iværksætterånd

Definition: Iværksætterånd er evnen til at føre idéer ud i livet. Det kræver kreativitet, innovation og risikotagning og evne til at planlægge og forvalte projekter for at nå bestemte mål. Iværksætterånd er et aktiv for individet i dagligdagen i hjemmet og samfundet, hjælper arbejdstagerne med at være bevidst om deres arbejdes funktion og ruste dem til at udnytte muligheder og er grundlaget for de mere specifikke færdigheder og den mere specifikke viden, som iværksættere har brug for for at starte en samfundsmæssig eller erhvervmæssig aktivitet.

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Den nødvendige **viden** omfatter at erkende mulighederne for personlige, erhvervmæssige og/eller forretningsmæssige aktiviteter, herunder de "større sammenhænge", som borgerne lever og arbejder i, f.eks. en bred forståelse af de økonomiske mekanismer og de muligheder og udfordringer, som en arbejdsgiver eller en organisation står overfor. Et individ bør desuden være klar over virksomheders etiske indstilling og vide, at de kan fungere som forbillede gennem retfærdig handel eller en social indstilling.

Færdighederne omfatter en proaktiv forvaltning af projekter (herunder færdigheder som planlægning, organisation, forvaltning, lederskab og delegation, analyse, kommunikation, afrapportering, evaluering og registrering) og evne til at arbejde individuelt og i grupper. Det er vigtigt at være bevidst om sine stærke og svage sider og at kunne vurdere risici og være rede til i givet fald at påtage sig risiko.

En iværksætter**holdning** er kendetegnet ved initiativ, en proaktiv indstilling, uafhængighed og innovation både i privatlivet, samfundslivet og arbejdslivet. Hertil hører også motivation og beslutsomhed til at nå mål, hvad enten der er tale om personlige eller fælles mål og/eller arbejdsrelaterede mål.

8. Kulturel udtryksevne

Definition: Anerkendelse af vigtigheden af kreativt at kunne udtrykke idéer, erfaringer og følelser i forskellige medier, herunder musik, uøvende kunstarter, litteratur og visuel kunst.
--

Viden, færdigheder og holdninger, der kræves ved denne kompetence

Kulturel **viden** forudsætter basal viden om kulturelle hovedværker, herunder den populære samtidskultur, som en vigtig del af menneskets historie i forbindelse med den nationale og europæiske kulturarv og dennes stilling i verden. Det er vigtigt at forstå den kulturelle og sproglige mangfoldighed i Europa (og de europæiske lande) og behovet for at bevare den og at forstå udviklingen af den almindelige smag og æstetiske faktorerens betydning i dagligdagen.

Færdighederne omfatter både anerkendelse og udtryk: at kunne udtrykke sig gennem de forskellige medier med deres karakteristiske egenskaber og at kunne anerkende og nyde kunstværker og fremførelser. Til færdighederne hører også evnen til at sammenholde sine egne kreative og ekspressive opfattelser med andres og til at erkende økonomiske muligheder ved en kulturel aktivitet og føre dem ud i livet.

En stærk identitetsfølelse er grundlaget for en respektfuld og åben **holdning** til mangfoldigheden i kulturelle udtryk. En positiv holdning omfatter også kreativitet og vilje til at udnytte æstetiske muligheder gennem kunstnerisk udfoldelse og interesse for kulturlivet.